Received:19.01.2025.
Accepted:18.03.2025.

FILOZOF KASIM PROHIĆ

- sjećanja iz 1979/1980 godine -

Fuad ĐIDIĆ

Bio je to profesor divnih manira. Plijenio je nekom otmjenošću. Činio nam se istovremeno dalek i blizak. Kao da je pripadao jednom posebnom duhovnom prostoru. Stajao je izvan uniformnosti svijeta koji nas je okruživao. Pred njim ste morali imati poštovanje za filozofsku misao. Filozofija za njega nije bila samo posao i poziv već i ljudsko određenje. Otuda je posjedovao neku snagu da na nas prenese taj osjećaj autentičnosti i respekta za studij koji smo izabrali. Naravno, to nas je ispunjavalo jednom vrstom posebnog ushićenja i, tada, prijeko potrebnog samopuzdanja.

Sjećam se na njegova predavanja se dolazilo. Predavao nam je "Savremenu filozofiju", a potom "Estetiku". Prisustvo kod Prohića bilo je nešto više od puke studentske obaveze. "Biti kod Prohića na predavanju", bilo je marker za našu "filozofsku ozbiljnost" i eros kojeg smo kao mladi ljudi u sebi gradili ili njegovali.

***

Pričao je tiho, odmjereno i jasno. Nadasve, čisto. Spontano i elokvento, bez ranije pripremljenih skripti.Valjda, zbog toga smo ga osjećali bliskim. Kao što je usmeno izgovorena riječ uvijek bila bliža istini nego napisana riječ. Zato nas je taj neogrešivi osjećaj kako se "više istine skriva u usmenom" mnogo jače vezao za Prohića nego za neke druge profesore koji su nam čitali svoja ranije napisana predavanja.

Volio je u govoru koristiti metafore. To ga je razlikovalo ali, i nama predstavljalo pravi izazov da vlastiti vokabular učinimo drugačijim. Samo je on znao nizati riječi kao što su "duhovno gušenje" "zaleđenost vremena" " tkanje svijeta"... Njegov govor odavao neku dimenziju dubine, perspektive, nemira. I svaka njegova riječ nosila je jedan krhki naboj novog značenja i novog smisla.

U toj misteriji riječi bilo je neke posebne draži. Najčešće smo tada kolektivnu šutali kao – jedan. Sjećam se tih pauza kada bi zaćutao i kada bi nam ostavio priliku kušamo ton njegovih riječi. Istini za volju, nije moguće da se poslije toliko decenija jasno sjetiti svih riječi i autentičnog značenja tih riječi. Ali, što je ostalo jeste - što te riječi za mene znače možda - i danas. Prohićev jezik je podsjećao na napetosti povijesti i vremena u kojem smo živjeli. Na jednom kraju je bio jezik "svemoćne utopije" a na drugom kraju je bio govor "neizvjesnosti našeg historijskog bivanja"

Njegove rečenice bile su smirene i tražile su pažnju. No, njegov glas, koji je povremeno zvučao drhtavo, odavao je utisak čovjeka koji se sam bori da uhvati neku "izvjesnost značenja".

***

I danas živo pamtim njegovu tankovijastu figuru kao i njegov smeđi, otmjeni sako od kariranog twida tople zemaljske smeđe i krem boje koje su činile jedan eleganti mozaik.Taj sako na kockice odavao je zapravo, utisak savršenog geometrijskog sklada i reda po kojem se dešavao njegov profesionalni život od katedre do urednika časopisa, dekana fakulteta, ili visokog partijskog činovnika…

No, samo oni koji bi se pažljivije zagledali mogli su zapaziti, neki posebni nemir u tom savršenom skladu. To ste mogli prepoznati u nepravilnim šarama njegove uvijek široke i istaknute kravate na kojoj su se žive boje preklapale i uvijek iznova ujedinjavale i činile neke posebne i lijepe figure koje ste trebali odgonetati.

Takav Prohić, kao "misteriozni drhtaj" ogrnut u oštrim i finim crtama, ostao je sve do danas živjeti u mome sjećanju. Kao slika nemira ili, prikrivene čežnje u nekom svijetu strogih linija i figura ili, diktiranog reda i poretka.

***

Kod Prohića ste se morali odvojiti od sigurne obale, napustiti hinjenu sigurnost studenta filozofije i prihvatiti njegovu priču o detalju koju vam je nametao.

Ovaj "jezik odvajanja" otkrivao je snagu njegova uticaja a, mi smo ga osjećali kao process otvaranje autentičnog filozofijskog mišljenja.

Prohić je volio to sporedno, prividno malo, pojedinačno, disonantno, stvarnosno. "Hotelska soba", "muzej", "krletka"... bile su tek, slike u ogledalu jednog "spljoštenog" svijeta" kojeg smo sa Prohićem iznova iščitavali. Na isti onaj način na koji nas je u svojim knjigama navodio na novo i drugačije čitanje filozofske tradicije.

***

Znam da nas nikada nije opterećivao na predavanjima. Sigurno je na svakog od nas utjecao na neki poseban način. Volio je razgovarati sa studentima. Nekoliko puta, poslije predavanja, ostao sam sa njim nasamo. Zagovarao me kako bi me vjerovatno, bliže vezao za sebe. Tada je češće razgovarao o politici nego o filozofskim temama. Nisam bio siguran da li bi taj njegov "kritički politički eros" povezao sa karakterom "bistrog hercegovačkog uma" ili, sa potrebom da ispolji napetosti sa kojima je živio. Međutim, na mene je ostavio nedvosmislen utisak čovjeka koji se bori u nesigurnim vodama politike. Ova Prohićeva duboka veza sa politikom uvjerila me o neodvojivosti života filozofije od života političke realnosti i pokazala kako se ova dva svijeta u našim životima uvijek susreću u stanju neke napetosti, tenzije, preplitanja iskustva.

No, želim još jednom reći kako sam posebno volio taj njegov smireni, drhtavi i elokvetni govor. Tek nešto kasnije potpuno ću razumjeti kako je Prohić opusom svog filozofskog djela, fokus filozofskog mišljenja prebacivao zapravo, na jezik.

Tako se često dok sam slušao ili u seminaru čitao Prohića, u meni se javljao neki osjećaj - začuđenosti. Neki tihi trenutak triježnjena i upitanosti. Zar se filozofijsko mišljenje može izraziti geometrijskim figurama. Recimo, u obliku prizme ili ogledala. Zar mišljenje uopšte može biti "prizmatično mišljenje".

Pitao sam se kako se misli na neki čudesan način, mogu spajati,pretapati, rasti,čak, gutati jedna drugu. Kako mogu davati neke čiste, određene, divne ali i strašne forme. Kako je uopšte moguće govoriti o našem "istovremenom obitavanju u prostoru" i "zarobljenosti u krletki prostora". Kako je moguće govoriti o tome da "sloboda može da tlači" ili, naprosto, kako su uopšte mogući takvi okreti, takva preimenivanja, takve bliskosti i takve različitosti u onome što jasno vidim kao - ujedinjeno, neposredno.

***

Moj prvi dodir sa filozofijom došao je preko njegove knjige neobičnog naslova "*Činiti i Biti*", izdanje Svjetlost Sarajevo 1972.

Ovu knjigu, koja piše o romaneksnom djelu Meše Selimovića, našao sam posve slučajno, još kao kao maturant gimnazije u jednoj zagrebačkoj knjižari. Za mene je je to bio pravi dar. Dok sam je iščitavao uvijek sam ostao fasciniran. Kako je Prohić samo na jedan orginalan način povezivao i oživio likove bosanskih tragičnih junaka: Ahmeda Šabe,Osmana Vuka, Šehage Soče, Čamila iz Smirne, fra Petra ...svih tih junaka koji su u tada naseljavali moj mladalački svijet gimnazijalca.

Kasnije sam saznao kako ova knjiga, u godini kada se pojavila u knjižarama širom ondašnje zajedničke zemlje, nije izazvala neku posebnu pažnju javnosti. Bio je to neki signal za mene da javnost ne mora uvijek biti oduševljena filozofima i pored toga što pišu o književnicima. Ali, i lekcija da pravi dometi jednog filozofskog djela uvijek budu prepoznati mnogo, mnogo kasnije.

Ova Prohićeva studija za mene je bila vrijedna knjiga utoliko što sam se ovdje suočio sa neposrednom, živom dijalektikom povijesti.I danas mi je teško povjerovati da bi bilo koja druga knjiga u sebi nosila tako ubjedljivu snagu o važnoj i bitnoj ulozi koju ima filozofija.

Tokom cijelog studija neobično mnogo sam naučio u tom Prohićevom daru i umijeću sprezanju djela književnika sa filozofijom ili, pronalaženja "duhovnih unija" unutar same filozofije I same književnosti.

No, najvrednije stranice ove knjige pronašao sam u Prohićevom povezivanju književne misli, svojevrsnom Gideovom susretanju, Andrića i Selimovića gdje pokazuje njihovu duhovnu bliskost.Ova njihova bliskost, napisat će Prohić, ispoljava se između ostalog, u shvatanju "fenomena tragike Bosne" tj. fenomena njenog "povijesnog stradanja".

Rekli bi, vrlo hrabro za ovu 1973 godinu. Prohić ne pristaje prešutiti "fenomen tragedije" zemlje izazvan njenim dramatičnim historijskim tokom.Dok govori o "fenomenu tragike Bosne" Prohić ispravno, dovodi čitaoca do zaključka kako ključne filozofijske teme Povijesti ne mogu ispravno biti shvaćene bez pojedinačne ljudske sudbine,bez njene untrašnje posve, ljudske i stvarne drame.

No, što sam mogao u kasnijim i zrelijim čitanjima ove njegove knjige pronaći kao važno i vrijedno. Mogao sam zapravo, uočiti kako se u paradoksalnom presijecanju Andrića I Selimovića, ukrštaju i sprežu sudbine dva vodeća tragična junaka njihovih priča: Čamila iz "Proklete Avlije" i, Ahmeda Nurudina iz "Derviša i smrti".Na ovim dramatskim stranicama mogli smo prepoznati tu autentičnu Prohićevu ljudsku i misaonu muku.

Poslušajmo sada što Prohić piše:

> "Čamil strada tragično, kao i derviš Ahmed Nurudin. I jedan i drugi su izabrali vjeru, odnosno uobrazilju kao osnov i razlog svoje egzistencije. No, Nurudinova sudbina je više životno posredovana tako da njegova smrt nije sudbinska kao Čamilova."

I, nadalje Prohić nastavlja:

"I Čamil i Ahmed Nurudin ne umiru zbog smjelosti čina kao grčki heroji već, već umiru zbog drskosti uobrazilje", dodao bih, zbog drskosti da imaju san o vlastitom oslobođenju. Viziju o vlastitom autentičnom životu.

I nije samo ovo paradoksalno presjecanje sudbina tragičnih junaka Bosne bila Prohićeva ljudska i misaona muka.Već, muka i prokletstvo svih nas. Prohić je ovdje nenadmašan. On nas na ovom mjestu vraća ka novim i paradoksima i novim kritičkim suprostavljanjima.

Ideju filozofije Prohić ne želi objasniti njenom Historijom, kao što filozofiju i nikad nije objašnjavao iz sistema .Taj san o Istini u povijesti za njega je – kako kaže "prosanjan". Možemo govoriti samo o - "povijesti istine". Ovdje prepoznajemo momenat čuvenog Adornovog okretanja cjelokupne filozofijske tradicije.

***

Preko Selimovićevih i Andrićevih junaka Prohić, u vrijeme dok piše svoje rane radove početkom 80-tih godina, centar tragičnog sukoba povlači unutra u pojedinačnog čovjeka. Tragično se najjače zrcali i prepoznaje u figurama historije.

Deceniju kasnije u Prohićevom trećem važnom djelu "*Prizma i ogledalo*" u ogledu o Lukaču (str.22) on se ponovo vraća na pitanje tragedije – i

piše o dramatskom događanju u estetskom djelu i gubitku arhetipskog oslonca.

Heroj modernog doba nije više vođen rukom Boga, on je - zaključuje Prohić - gubio transcendentalni, arhetipski oslonac.

Prohić već u zrelim godinama s kraja 80 tih proteklog stoljeća snažno je utjecao na naše mlade misaone živote. To je vrijeme kada su ideje i snaga kritičkog mišljenja nosile energiju koja je mogla odrediti i oblikovati pojedinačne sudbine. Za razliku od drugih profesora, Prohić je uspijevao, u dobroj mjeri, da inspiriše. U njegovom govoru uvijek se sadržavao utopijski višak značenja koji nas je izvodio iz "zaleđenog prostora" "hotelske sobe" ili "muzeja" I otvarao novi svijet povrh impersonalnosti "svetkovina" političkog "spektakla" svijeta.

No, sa Prohićem ponajviše smo upoznali jedan drugi fenomen – "fenomen isprepletenih filozofskih sudbina".

***

U knjizi *"Prizma I ogledalo"* (1979) Prohić je obradio filozofije tri vodeća europska filozofa: Lukača, Bloha i Adorna a, onda dodaje "trebala je ovo biti studija o duhovnom četvorolistu" - Lukaču,Blohu, Adornu i Benjaminu. No, to se nije desilo i morao sam na kraju, žali se Prohić, ostaviti Benjamina kao ključnog nosioca "prizmatičnog mišljenja". No, to nije u suštini umanjilo Prohićevu namjeru da brojnim detaljima ovog već danas, kultnog djela, ilustruje fenomen isprepletenost misionih sudbina najvećih imena moderne europske filozofije i da, pokaže svu dramatiku i snagu uzajamnog ukrštanja njihovih tekstova.

Prohić prati ovu tekstualnu nedjeljivost ova tri velika imena u kojoj je međutim, upisana i razlika, njihova osobenost, posebnost. I upravo ovu razliku unutar tog "nedjeljivog", to "disonantno" imenuje kao "dinamički sadržaj mišljenja" (*Prizma i Ogledalo, str.9*)

***

Prohić je znao da ujedini i animira najistaknutije i najtalentovanije studente. Kao urednik časopisa "Dijalog" s kraja 80-tih godina on je ohrabrivao i ustupao prostor za naše prve filozofske tekstove.Preko ove vertikale izlazili bismo vani, u spoljni svijet. Progovarali smo. Odrastali. Valorizirali vlastite ideje, mišljenja, kritike. Prohić nam je pomogao da

demitologiziramo filozofijsku komunikaciju sa svijetom. On je u ovom časopisu spajao i pomirivao duh urednika, filozofa i kritičara. Tako je udarao temelje za jedan osobeni izraz afirmacije novog duha koji se sastajao u "dijalektici uzajamnog pretapanja prizmatičnog i ogledalskog načina mišljenja".

Želim kazati jednu crticu koja pripada mojoj generaciji studenata filozofije iz 8/1977 godine.

Tu se našla jedna neobična i rekao bih, neponovljiva grupa mladih ljudi koji su, nošeni nekim erosom i entuzijazmom za filozofiju, došli, nevjerovatno, iz iste gimnazije u Zenici, sa iste izborne grupe književnosti, na studij filozofije u Sarajevo.

Prošle su decenije i decenije ali, ja sam kasnije ostao uvjeren kako je Prohić na nas, te mlade i darovite ljude, stavio snažan i vrlo prepoznatljiv pečat. Evo, ko su bili ovi mladi ljudi, najbliži Prohićevi saradnici i autori u časopisu "Dijalog".

Željko Grahovac, posebno blizak prof.Prohiću, stekao je kasnije slavu istaknutog bosanskohercegovačkog književnika, prevodioca, urednika antologijskih tekstova poezije; Nedžad Fejzić, kao profesor filozofije u potpunosti se posvetio književnoj i pozorišnoj kritici autor sjajnih eseja u našoj filozofskoj i literarnoj publicistici, i odlični, Milan Garić, pjesnik, koji je izdao nekoliko maestralnih knjiga poezije, esejist, književni kritičar, prevođen I, danas nezaobilazan u poetskoj zajednici regiona ali, možda I šire.

U istoj generaciji darovitih mladih ljudi, isto tako, bliskih saradnika Prohića, prije svega kroz časopis "Dijalog", nalazili su se drage kolege i prijatelji: Nenad Fišer, Milan Soklić, književnik i prevodilac kao i još neke druge kolege sa grupe od nas četrdesetak studenata .

***

Mi smo tih burnih godina proteklog stoljeća svjedočili o epohalnim promjenma. Kasim Prohić je bio njihov filozofski protagonista.On je izgleda, prvi shvatio da ondašnja filozofska misao prelazi iz jednog, predominantno dogmatskog, zatvorenog sistema mišljenja, sistema ex-katedre i da se kreće ka osvajanju jednog potpuno novog, otvorenog i autentičnog, "samosvojnog bića filozofije".

Ova epohalna promjena dešavala se u vrijeme oslobođanja autentičnog duha Bosne i Hercegovine tokom 80-tih godina, samo nekoliko godina poslije ostvarivanja potpune ustavne ravnopravnosti položaja BiH u tadašnjoj jugoslovenskoj federaciji.

To zasnivanje autentične filozofije koja svoj život crpila iz jednog novog izvora koji je do tada bio potpuno odbačen i ignorisan. Taj izvor prepoznali smo u fenomenu jezika, u fenomenu obilja njegove metaforike i osobenosti stila i punine i zagonetke njegovog života. Ovaj pomak u mišljenju pripada intelektualnoj hrabrosti Kasima Prohića.

Na ovom tragu Kasim Prohić će najaviti da ideja filozofije postoji kao ideja filozofija. I odmah potom, zaključuje "Filozofija je najdublji izraz bića jednog naroda, njegove povijesne konstitucije. Govoriti autentično filozofski znači govoriti tako da riječ ima težinu povijesno-iskustvene supstancijalnosti koja svagda ima osoben život i specifičnu zasnovanst" (*Činiti i biti,* 1972, 23.)

Kasim Prohić u svojim "ranim radovima" sa dvije knjige *"Odvažnost izricanja"* (1970) i *"Činiti i biti"* (1972) najavio je još tada, dokidanje tradicionalnog načina filozofskog promišljnja. On se prvi poduhvatio rizika i opredijelio se za jednu formu eseja koja do tada u našoj filozofiji nije bila posebno ako ne, i, uopšte - njegovana. Slijepo pridržavanje sistema marksističke filozofije pred naraslon kritičkom svijesti društva i promjene društvenog diskursa nije bilo više moguće.

Prosuđivanje svijeta prema idejama sistema polagano je nestajalo sa horizonta suvremenog filozofskog mišljenja. Najviše što se poslije velikih filozofskih sistema moglo napisati jeste forma eseja.

"Počinjući iz ničega naša filozofija i nije mogla da bude nešto više od komentara i teorijske marginalije" (*Činiti i biti, str 24*)

Zbog toga Prohić je bio prvi vjesnik liberalizma ili prorok novog doba.

***

I upravo, godinu - dvije kasnije ili, tačno u jesen 1983. godine u *"Trećem Programu"* Radio Sarajevo br.42 pojavit će se filozofijski razgovor Kasima Prohića sa Abdulahom Šarčevićem sa naslovom *"Filozofija i svijet"*.

Bio je to razgovor u povodu otvaranja filozofskog djela prof. Šarčevića. I ako prvobitno zamišljen da bude razgovor o Šarčevićevoj novoj knjizi *"Istina i vrijeme"* ovo je zapravo, bio dijalog dvije intelektulano i duhovne najznačajnije i neponovljive filozofske sudbine novije bih filozofije.

Na ovom mjestu reljefno je pokazana isprepletenost dva filozofijska opusa, "strujno kolo" mjestimično prožeto dramatikom sučeljavanja o najbitnijim temama po kojima su se sučeljavali uostalom, i svi važni europski filozofi: Bloh i Lukač ili Adorno i Benjamin i Hajdeger i Adorno…

Prohić i Šarčević su ovdje na nekih trideset stranica teksta u suštini afirmirali sva bitna pitanja novije europske filozofske misli. Razgovor je u osnovi potvrda o postojanju jednog toka misaone argumentacione komunikacije u tadašnjem "sarajevskom filozofskom krugu".

Na ovom mjestu Prohić je sa Šarčevićem uspostavio temelje za afirmaciju komunikativnog Uma, ili, posve jasnije: za promociju povjerenja, solidarnosti tolerancije u kritičkom preispitivanju Drugog. Na tim osnovama dostignuta je supstancijalna bit same filozofije.

Ovo je bio dio Prohićevg filozofskog habitusa. Produktivna komunikacija sa Drugim, otvaranje zatvorenog kruga utabanih istina, razbijanje tradirne filozofske frazeologije , uspostavljanje I isprepletanje misaonih veza.

Zanimljivo je naglasiti da ova puna afirmacija "Komunikativnog uma" kod nas dolazi rekao bih, kao odgovor, u vrijeme 90-tih kada već, pojedini filozofi u Zagrebu ili Beogradu postaju ikone ili, pak, nedodirljivi "nacionalni fetiši".

To je vrijeme, obavijestit će nas prof. Abdulah Šarčević u pomenutom tekstu "Trećeg Programa", kada se unutar jugoslovenskog filozofskog prostora razvijaju i pokreću "prezir, negiranje i tehnike smaknuća ovog ili onog mislioca". Upravo u to vrijeme, kada se filozofska realnost razotkriva kao život u "Hobsovoj državi" a sam Prohić kao filozof iz Sarajeva osjetit će sve to na svojoj koži.

U tom smislu smatram važnim da čujemo ovaj odlomak iz pomenutog razgovora koji kroz filozofijski diskurs najavljuje ono što će se desiti deceniju kasnije u stvarnosti.

A to je tužni kraj zajedničke zemlje.

> "Na žalost kada govorimo o toj tendenciji koja ne bi smjela biti samo stvar mode, prolazna pojava, ili nerealna utopija, mislim da nismo uspjeli analizirati nedostatak jedne takve...dublje komunikacije među jugoslovenskim filozofima. Zapravo, sve što se kod nas događa u skladu je s nepovjerenjem, iz koga je isključena toliko neophodna otvorenost, osjetljivost za drugo i drugačije, za širinu argumentacije koja bi morala biti također, izraz čovjekovog opravdanog zanimanja za ono što je istinosno i budućnosno.
>
> Pred nama je samo otočje. I filozofska misao trpi usud postvarenja i demontaže jer jedan način mišljenja želi po svaku cijenu da demonstrira svoj teoretski i praktični primat prikrivajući da je i sam posredovan ovim ili onim "interesima" (Sarajevo, 1983. septembar)

Kasim Prohić je bio beskrajno hrabar filozof. Njegov kratki život bio je intelektualno i ljudski najdramatičnija sudbina u modernoj bosansko-hercegovačkoj filozofskoj misli .U sebi je sažeo duboki misaoni i egzistencijalni nemir zemlje Bosne koju je tako volio. Najavio je i oglasio epohalne promjene moderne filozofije. Zasnovao je autentičnu bosansko-hercegovačku filozofsku misao.

Književni jezik Bosne i Hercegovine preveo je u filozofski. Pomoću ključnih literalnih djela oslobodio je našu filozofiju od epigonstva, puke marginalije i političkog služenja i poslušnosti. Detektirao je jedinstvenu osnovu života i umjetnosti. Historiju ove zemlje je obznanio kao istinsko događanje Povijesti.

Putem filozofije vratio je duhovni život ove zemlje, njeno umjetničko stvaralaštvo, nazad, u tokove svjetske literature i umjetnosti. U vremenu kada je to politici bilo nezamislivo postavio je primarnost jezika u odnosu na mišljenje. Progovorio je o važnosti i vrijednosti filozofije na jedan drugačiji i eminentno europski način.

Zasnovao je projekat prizmatičnog mišljenja koji autentično pripada europskim filozofima Benjaminu, Blohu, Adornu, Jaspersu …što je bio njegov odgovor na rastuću zaleđenost čovjeka u dobu "slike svijeta" i "smrti filozofije". Preko zenitnih djela naše književnosti razotkrio je tadašnje moderno jugoslovensko društvo kao zapravo, "Hobsovu državu" u kojoj su svoju pobjedu najavili oni korifeji filozofske misli sa najviše vlasti, moći i vojnog oružja.

Prohićev projekat prizmatičnog mišljenja bio je samo jedan krhki pokušaj da se promocijom komunikativnog uma odupre katastrofi koja je nadolazila.

Kasim Prohić je svoj misaoni život vezao za ideju Bosne. Ova ideja u sebi je suštinski sadržavala dijalog, komunikaciju, raz- govor.

Prohić je vjerovao da će promjenom govora biti moguće promijeniti mišljenje. To racionalno, programsko mišljenje je već najavljivalo kako kaže Prohić u Prizmi i ogledalu "homogenizaciju i ulazak masa u korak"

***

Ovdje sam govorio o svojim davnim sjećanjima na profesora Kasima Prohića. Naravno, da ova sjećanja nisu kristalno jasna. Možda su neka od njih, kako kaže Frojd, prerasla u fantazije. Možda su dobila neki drugi, meni prihvatljiv oblik.

Ali, što mene danas iznenađuje jeste saznanje kako je toliko mnogo detalja ostalo pohranjeno kod mene u "arheologiji psihe" (Derida). I, kada se zapitam zašto su ta sjećanja još živa, tome ima nekoliko odgovora.

U ovom trenutku najlogičniji je u tome da su Prohićeva predavanja bila usmena, izravna, živa riječ, da su govorena u vrijeme vladavine unaprijed napisanih predavanja sa mnogo teških misli i riječi. Posve vjerovatno da se u tome i danas nalazi njihovo značenje za mene.

Wittgenstein je govorio da "o čemu se ne može govoriti, o tome treba šutjeti." Po tome, mi treba da šutimo o onome što nismo u potpunosti razumjeli. No, Wittgenstein me lišava jednog zadovoljstva dok sam sa toliko žara pisao o sjećanjima na profesora Prohića. Da se sjećam nečega što u potpunosti nisam mogao razumijeti. Što je u meni ostalo živjeti kao misterija, kao neizgovoreno, kao nedokučeno.

Ili, posve "prohićevski", što je ostalo živjeti u meni kao "figura otvorenog značenja".